

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНФРОНТАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ КОМУНІКАНТА-ОБ'ЄКТА ПРИМИРЕННЯ

Передон Н. О.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Статтю присвячено дослідженню комунікативної поведінки об'єкта примирення (мовця, який є постраждалою внаслідок конфлікту стороною). Виокремлено та проаналізовано основні лексико-семантичні засоби, за допомогою яких реалізується конфронтаційна стратегія поведінки. Теоретичні положення проілюстровано прикладами з творів англійської літератури, що репрезентують комунікативну ситуацію «примирення» в неофіційному діалогічному дискурсі.

Ключові слова: конфронтаційна стратегія, негативно маркована лексика, ініціатор примирення, об'єкт примирення.

Передон Н. А. Лексико-семантические средства реализации конфронтационной стратегии коммуниканта-объекта примирения. Статья посвящена исследованию коммуникативного поведения объекта примирения (участника речевого взаимодействия, являющегося пострадавшей вследствие конфликта стороной). Выделены и проанализированы основные лексико-семантические средства, с помощью которых реализуется конфронтационная стратегия поведения. Теоретические положения проиллюстрированы примерами из англоязычной литературы, в которых представлена коммуникативная ситуация «примирение» в неофициальном диалогическом дискурсе.

Ключевые слова: конфронтационная стратегия, негативно окрашенная лексика, инициатор примирения, объект примирения.

Peredon N. O. Lexico-semantic means of expressing the confrontation strategy of the interlocutor who is the object of reconciliation. The focus of the article is to explore the communicative behaviour of the interlocutor who has suffered from the conflict situation and is the object of the initiative for reconciliation. The author has made an attempt to determine and analyze the main lexico-semantic means implementing the confrontation strategy of the object's of reconciliation speech behaviour. It has been concluded that in order to refuse the initiator's request for restoring harmonious relations the object of reconciliation uses the following lexico-semantic means: personal and social invectives which aim at expressing negative attitude to the initiator of reconciliation and his maleficent deed as well as humiliating his dignity and mental abilities; utterances containing the inverted assessment of initiator's qualities; etiquette forms of address which serve to express the abrupt change of the politeness levels and thus manifest the estrangement and restraint between the interlocutors as a result of the conflict; imperatives which are mainly used in exclamatory sentences to express the unwillingness to forgive the initiator of reconciliation and restore harmonious interaction with him. The imperatives in the speech of the object of reconciliation also demonstrate his intention to stop communicative interaction with the initiator of reconciliation.

The theoretical foundations are illustrated by the examples from the works of literature written in the English language. All of the examples represent the communicative situation of reconciliation in an unofficial dialogic discourse.

Key words: confrontation strategy, lexical items with negative connotation, initiator of reconciliation, object of reconciliation.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Незважаючи на численні наукові розвідки, присвячені дослідженню конфлікту як складного та багатогранного явища, питання особливостей комунікативної взаємодії, метою одного або обох учасників якої є гармонізація міжособистісних стосунків, поки достатньо не висвітлено. Актуальність роботи зумовлена необхідністю поглиблення знань про закономірності спілкування в комунікативній ситуації «примирення» та потребою її подальшого аналізу в англійській лінгвокультурі з огляду на відсутність ґрунтовних розвідок із вказаної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження мовленнєвої поведінки комуніканта-об'єкта примирення є праці, присвячені вивченню особливостей реалізації мовцем стратегій і тактик, що репрезентують гармо-

нійно та конфронтаційно зорієнтовану лінію поведінки на завершальному етапі конфліктної взаємодії (Г. П. Божко, Н. К. Войцехівська, В. С. Третякова, Д. В. Іванова та ін.), аналізу комунікативно-прагматичного та мовного аспектів конфронтації як мовленнєвого жанру (І. Є. Фролова, О. В. Дерпак), а також визначенню вербальних засобів експлікації негативних емоцій в умовах комунікативного дисбалансу (Т. А. Крисанова, В. І. Жельвіс, В. Н. Носова, І. Г. Дьячкова та ін.).

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає у вивченні специфіки реалізації конфронтаційної стратегії мовцем, який у ситуації гармонізації міжособистісної інтеракції є об'єктом примирення.

Досягнення сформульованої мети передбачає розв'язання таких завдань: виокремити основні лексико-семантичні засоби, за допомогою яких

імplementовано конфронтаційну стратегію об'єкта примирення; описати їх на основі аналізу фрагментів англомовної художньої літератури, що репрезентують комунікативну ситуацію «примирення» в неофіційному діалогічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дотримання об'єктом примирення конфронтаційної стратегії спілкування пов'язане насамперед з його негативним ставленням до ініціатора примирення та негативною реакцією на його малоефективний вчинок, що призвів до конфлікту. Одним з глобальних завдань комуніканта, який вдається до конфронтаційних мовленнєвих дій, є висловлення свого незадоволення з приводу деяких рис або вчинків адресата, а також моральна перемога над суперником і зниження рівня його самооцінки [2]. Комунікативною інтенцією мовця при вираженні негативної оцінки адресата виступає реалізація негативного ставлення до безпосереднього адресата (і / або до його вчинку, дії) з метою впливу на його емоційно-психічну сферу для одержання запланованого перелокутивного ефекту [5, 7].

У мовленні об'єкта примирення ці інтенції реалізуються на лексико-семантичному рівні за допомогою використання негативно маркованих лексичних одиниць, зокрема *інвективної лексики*.

Термін «*інвектива*» пов'язаний з проявом мовленнєвої агресії. Це лінгвістичне явище осмислюється як будь-який словесно виражений прояв агресивного ставлення до опонента (у широкому розумінні терміна) та вербальне порушення етичного табу, що здійснюється за допомогою табуованих мовних засобів (у вузькому значенні поняття) [4, 13]. Інвективи – знижені лексичні одиниці, що порушують літературну норму й виражають негативні емоції мовця. При цьому адресант має на меті образити, принизити, девалоризувати опонента або вербалізувати негативну оцінку предмету мовлення [6, 10].

В. Н. Носова поділяє інвективну лексику на чотири групи:

1) інвективи «особистісного» характеру: а) приниження морального достоїнства та якостей; б) девалоризація рис характеру; в) негативна оцінка розумових здібностей; г) фізичні характеристики, що девалоризують комунікантів;

2) інвективи «соціального» характеру: а) дискримінація за расовою ознакою; б) сексуально-гендерні інвективи; в) «професійні» інвективи; г) інвективи на позначення агресивного характеру взаємин учасників комунікації; г) інвективи, які передають аморальність стосунків: неправда, обман, шахрайство;

3) богохульства;

4) інвективи як засіб номінації предметів та об'єктів знеціненого матеріального світу [6, 11].

На основі аналізу досліджуваного матеріалу встановлено, що для реалізації конфронтаційної стратегії об'єкт примирення послуговується інвективами першої та другої груп.

Інвективи «особистісного» характеру представлені лексемами-репрезентантами зневажливої оцінки розумових здібностей партнера по комунікації (*fool, idiot, jerk* тощо):

"I am so, so sorry," he holds onto her shoulders.

"You idiot," she cries. "I believed in you." [...]
"I loved you, you fool!"

"I know," he whispers, "I know, my fairy" (4, 132).

Категорію інвектив «соціального» характеру репрезентовано в мовленні об'єкта примирення, що дотримується конфронтаційної лінії поведінки, сексуально-гендерними інвективами.

У наведеному нижче прикладі представлено ситуацію, у якій дружина намагається отримати в чоловіка пробачення за подружню зраду.

"Please, forgive me," she insisted [...]

"[...] I will not let a whore to screw my life. How long do I have to suffer, being bitten at my own game! For God's sake, just leave" (6, 235).

Дізнавшись про зраду, чоловік вдається до використання інвективної лексики, принижуючи честь та гідність дружини й звинувачуючи її у відсутності моральних принципів. Лексема *a whore* в аналізованому контексті виконує пейоративну функцію, оскільки спрямована на вербалізацію різко негативної оцінки вчинку дружини та експлікує зневагу до неї як до особистості, жінки та дружини.

Наступний приклад демонструє ситуацію, аналогічну представленій у попередньому фрагменті.

"Naheema, please forgive me. I never meant to hurt you. I don't know why I did it"

"Bullshit! You know why you did it. You always do after somebody else's man. That's all you ever do. You're a miserable slut! Just like your mother!" (5, 210).

Пейоративний потенціал висловлення з інвективною *slut* інтенсифікований використанням негативно-оцінкою прикметника *miserable*, порівнянням *Just like your mother!* та лайливим словом *bullshit*. Зазначені вербальні засоби експлікують високу категоричність вираженої негативної оцінки, мають на меті образити співрозмовницю, завдати їй моральної шкоди, самоствердитись за рахунок її приниження.

Емоції та інтенції учасників комунікативної взаємодії є важливою ланкою в розумінні функціонування мовного знака. Якщо адресант використовує його з наміром образити співрозмовника, викликати у нього негативні почуття, а адресат інтерпретує це використання саме так, то можна говорити про інвективне вживання неінвективного слова [8, 104–105].

Представлений далі фрагмент демонструє, як лексема, що належить до нейтральної лексики, набуває інвективного значення з огляду на контекст комунікативної взаємодії та інтенції й емоції налаштованого на конфронтацію об'єкта примирення.

"Please, forgive me," she insisted. [...] "Where can I go?" [...] "I told you I don't have where to go", she said with growing respect.

"I don't give a dickson where you go. I have been running after you for too long. I don't want to live with this tension forever," he concluded (6, 235).

Нейтральний зі стилістичного погляду антропонім *Dickson*, що є номінацією прізвища, у контексті комунікації набуває різко негативної конотації, оскільки вживається у складі фрази *I don't give a dickson*, яка є авторським неологізмом. Проте її інвективне значення легко розпізнати завдяки співзвучності з фразою *I don't give a damn*, що є стиліс-

тично зниженим розмовним відповідником фрази *I don't care*. Для розуміння причин уживання антропоніма *Dickson* у цьому висловленні необхідне знання ситуації, що передувє спілкуванню: прізвище чоловіка, з яким зрадила дружина, – *Dickson*. Використовуючи такий стилістичний прийом, мовець переслідує кілька цілей: фраза є імпліцитною відповіддю-натяком на питання партнера-комуніканта (*Where will I go?*) та допомагає висловити зневажливе й презирливе ставлення до чоловіка, з яким зрадила дружина.

У лінгвістиці такі повідомлення номінують **висловлюваннями з інвертованою оцінкою**. Зазначений термін застосовують на позначення використання нейтральної чи позитивно-оцінної лексики для вираження негативної оцінки і навпаки [3, 101–102].

Характерною рисою конфронтаційної вербальної поведінки об'єкта примирення є використання **етикетної форми звертання** до ініціатора примирення, з яким об'єкт примирення перебуває в близьких родинних чи романтичних стосунках. Нетипове використання об'єктом примирення номінацій на кшталт *Madam, Miss, Missis, Sir, Mister* тощо при звертанні до близької людини має на меті продемонструвати холодне ставлення до партнера по спілкуванню та відчуженість, що виникла внаслідок конфліктної ситуації.

Прагматика людських стосунків може змінювати семантику слова. Семантика висловлення, усього мовленнєвого акту визначає семантику окремого слова: якщо вона негативна, то негативними й образливими стають нейтральні та навіть пестливі вербальні одиниці [7, 115]. Урочиста лексика може використовуватись для вираження негативних емоцій, зневаги, іронії, сарказму [1, 33].

Уживання етикетної форми звертання у функції дисгармонізації спілкування наведено в наступному прикладі. Жінка не може пробачити зраду коханого чоловіка, який нещодавно таємно від неї одружився з іншою.

“Lance,” she said, suddenly, “or, as I ought to say, Lord Chandos – how can I forgive you? What you ask is more than any woman could grant [...].”

He grew white, even to the lips, as the passionate words reached his ears (1, 287).

Уривок демонструє раптову зміну рівнів ввічливості, що, за справедливим твердженням В. С. Третякової, може бути способом висловлення негативного ставлення до співрозмовника [8, 117].

Використовуючи офіційне звертання *Lord Chandos*, жінка підкреслює, що більше не має права на близькі стосунки з тепер уже одруженим чоловіком та експлікує намір їх припинити, не повертаючись до гармонійної моделі спілкування.

У фрагменті, наведеному далі, шаноблива форма звертання *Madam* до близької людини є маркером конфронтаційної стратегії та вживається, як і в наведеному вище уривку, з метою дистанціювання від ініціатора примирення та вказівки на небажання відновлювати з ним гармонійні взаємини.

Дружина просить пробачення у чоловіка за подружню зраду.

“Please forgive me,” she insisted. [...] “Hon, another chance will improve our relationship and we...”

Jacob interrupted her again. “Madam, I cannot let you stay here when I know that you cannot change.”

“Why do you call me madam? You don't call me honey anymore. Do you have another honey in your life?” she asked.

“I am not playing games with you anymore. Get out” (6, 235–236).

Використовуючи етикетну форму звертання *Madam*, об'єкт примирення вербалізує своє негативно марковане оцінне ставлення до ініціатора примирення, вказує на емоційну та психологічну дистанцію між ними та неможливість відновлення близьких гармонійних стосунків, а також висловлює свою зневагу до дружини: шанобливе звертання *Madam* звучить саркастично з огляду на спосіб життя, який вела жінка. Таким чином, форма ввічливого звертання в описуваній ситуації викликає ефект, протилежний звичному, – ініціатор примирення сприймає таке звертання як образу, експлікацію наміру об'єкта примирення дистанціюватися, відмовитися від налагодження гармонійних стосунків.

Як свідчить респонсивна репліка жінки, бажаного перлокутивного ефекту досягнуто. Жінка правильно декодує інформацію, на що вказує її реакція (*“Why do you call me madam? You don't call me honey anymore. Do you have another honey in your life?” she asked*).

Характерною ознакою дотримання об'єктом примирення конфронтаційної стратегії є використання **дієслів у наказовому способі**, за допомогою яких есплікується намір припинити комунікативну взаємодію з ініціатором примирення.

Імперативним формам дієслів доконаного стану притаманна висока конфліктогенність. Вони надають висловленню відтінку різкості, владності та передають значення недовіри, незгоди, осуду, байдужості тощо [8, 119].

Висловлення з дієсловами в наказовому способі представлені у мовленні об'єкта примирення у складі окличних конструкцій, що свідчить про притаманну їм категоричність та високий рівень експресії.

“I'm sorry, really sorry,” cried Usha in a feeble voice. “[...] Please forgive me for the last time.” [...]

“The only thing you can do is complain against my mother. Go away!”

Then he looked at her and said, “What are you waiting for? Get out for the heaven's sake! I hate the very sight of you” (2, 215);

“What?” Paige said after he whispered, “I need to hear you say it. I need to hear you say you forgive me.” Paige kept moving. She didn't entertain his request. In her silence, he yelled, “Paige!”

“What, Desmond? Damn!”

“Do you forgive me?” No answer [...] “Paige, answer me”.

“Get out of my face, Desmond!” (3, 196).

Як видно з обох наведених прикладів, у мовленні об'єкта примирення речення з дієсловами в наказовому способі виражають небажання продовжувати розмову з ініціатором примирення, вказуючи на неможливість та неприйнятність відновлення гармонійного спілкування з ним.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, конфронтаційна стратегія поведінки реалізується у мовленні об'єкта примирення за допомогою інвектив особистісного та

соціального характеру, метою застосування яких є експлікація різко негативного ставлення до співрозмовника, висловлень з інвертованою оцінкою, правильне декодування яких можливе лише з огляду на комунікативний контекст, етикетних форм звертань, використання яких сприяє різкій зміні рівнів ввічливості і таким чином демонструє відчуженість, що

виникла між комунікантами через конфліктну ситуацію, а також дієслів у наказовому способі, за допомогою яких маніфестовано відмову від примирення та намір припинити комунікацію.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі синтаксичних та стилістичних засобів комунікативної поведінки мовця-об'єкта примирення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ваулина О. В. О некоторых языковых особенностях выражения эмоций в речи / О. В. Ваулина // Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжкультурної комунікації. – Харьков : Константа, 1996. – С. 30–35.
2. Дерпак О. В. Конфронтативні мовленнєві жанри: комунікативно-прагматичний та мовний аспекти (на матеріалі української, англійської та польської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О. В. Дерпак. – К., 2005. – 16 с.
3. Дьячкова И. Г. Высказывания-похвалы и высказывания-порицания как речевые жанры в современном русском языке : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Ирина Геннадьевна Дьячкова. – Омск, 2000. – 139 с.
4. Жельвис В. И. Поле брани: Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. – М. : Ладомир, 2001. – 352 с.
5. Крисанова Т. А. Висловлювання негативної оцінки адресата в сучасній англійській мові (комунікативно-прагматичний аспект) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. А. Крисанова. – К., 1999. – 20 с.
6. Носова В. Н. Французская инвективная лексика в прагмалингвистическом и коммуникативно-дискурсивном аспектах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки». – Воронеж, 2011. – 24 с.
7. Почепцов Г. Г. Коммуникативная регламентированность в разных типах общения / Г. Г. Почепцов // Синтаксическая семантика и прагматика. – Калинин : Изд-во Калининского гос. ун-та, 1982. – С. 114–119.
8. Третьякова В. С. Речевая коммуникация: гармония и конфликт / В. С. Третьякова. – Екатеринбург : Изд-во ГОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т», 2009. – 231 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Brame Ch. M. A Mad Love / Charlotte M. Brame. – Auckland : The Floating Press, 2013. – 454 p.
2. Gangopadhyay S. The Lonely Monarch / Sunil Gangopadhyay. – London : Hachette UK, 2013. – 248 p.
3. Haskins N. On the Edge of Heat / Nick Haskins. – Bloomington : Xlibris Corporation, 2011. – 383 p.
4. Hu L. Finding Clementia / Laura Hu. – New York : Pronoun, 2016. – 208 p.
5. McCoy N. You Showed Me / Nahisha McCoy. – New York : Melodrama Publishing, 2010. – 288 p.
6. Nzeyimana L. End of Upsetting Games / Lucien Nzeyimana. – Bloomington : Xlibris Corporation, 2014. – 252 p.